

Genderově citlivý jazyk

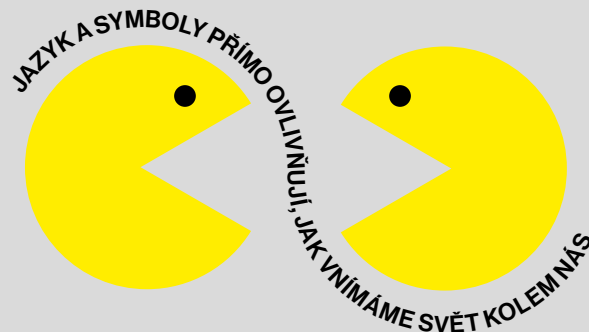
Jazyk jako nástroj řeči i myšlení

Nebud' baba!

Vzmuž se!

Nehysterči!

Dokonce i tato okřiknutí nám „pomáhají“ sdílet naše zkušenosti a budovat kolektivní vědění. Proto je důležité reflektovat, co budujeme: Jinak řečeno, je ponižující chovat se jako „baba“?

Jazyk jako nástroj pro vyloučení

Historicky slova žáci, studenti, politici popisovala každodennost, ve které v lavicích seděli pouze chlapci a v politice figurovali pouze muži. Pochopitelně tak bylo např. politické zastoupení vnímáno jako výhradní záležitost mužů. Takové vnímání narazilo ve chvíli, kdy ženy začaly vstupovat do politiky. V tom okamžiku se symbolická představa slova „poslanec“ stala argumentem, proč by ženy do politiky patřit neměly, a to když muži tvrdili, že žena přece nemůže být „poslancem“¹.

JAZYK TEDY VYUŽILI JAKO NÁSTROJ K UPEVNĚNÍ TEHDEJŠÍHO SPOLEČENSKÉHO STAVU.

Jazyk rozšiřuje naše možnosti a sny

Mít sen je velmi svobodná a soukromá záležitost, proto by se mohlo zdát, že nás v naší volbě nic neomezuje, snad jen náš vlastní mozek. Ten však pracuje s informacemi, které kolem sebe vidí a slyší. To je důvod, proč má změna vyjadřování reálný dopad na naše představy a sny.

Například tomu tak bylo, když se v německy mluvících zemích podařilo doplnit mužské názvy profesí, jako je elektrotechnik a slévač, ženskými názvy elektrotechnička či slévačka. Tato změna jazyka byla pro spoustu žen impulzem ke vstupu do profesí, které byly vnímány jako mužské.

**MNOŽSTVÍ ŽEN V PROFESÍCH, KTERÝM DO TÉ DOBY DOMINOVALI MUŽI, VZROSTLO O:
(V NĚMECKY MLUVÍCÍCH ZEMÍCH)**

1977

1991

**+ 415 %
CELKOVĚ**

**+ 705 %
ELEKTRO PROFESE**

**+ 1076 %
KOVOZPRACUJÍCÍ
PROFESE**

Genderově citlivé vyjadřování tedy umožňuje jak dívkám, tak chlapcům snadnější identifikaci s celou škálou profesí a zájmů, které jsou jinak přepisovány výhradně ženám nebo výhradně mužům. Jinak řečeno genderově citlivý jazyk zvyšuje čtenost či další zájem o texty a promluvy.

ČR se lze opřít o seznam zaměstnání upravených do mužského i ženského rodu, který vyšel v rámci činnosti Úřadu práce ČR.

Generické maskulinum =

označení podstatných jmen mužským rodem, přičemž zastupuje jak muže, tak ženy. Například:

žáci
právníci
učitel
student

Genderově vyvážené formulace =

pro zviditelnění žen v jazyce je vhodnou praxí doplnění feminina. To lze vytvořit několika následujícími způsoby:

žáci a žačky
právníčky a právníci
učitel / ka
student *² ka

Zviditelnění (nejen) žen v jazyce

Kromě vyvážené formulace lze použít i neutrální pojem. Význam těchto pojmů totiž zahrnuje ženský rod, mužský rod i nebinární osoby³, a to bez rozdílu.

studující tým
personál osoba
vyučující

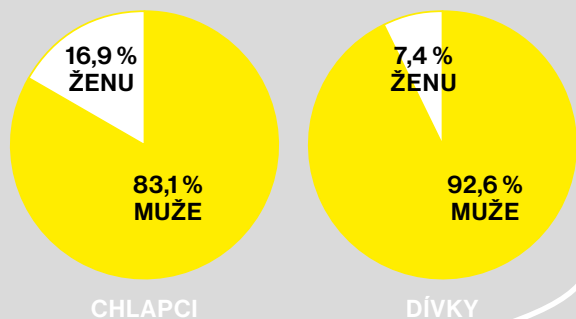
Výzkum a generické maskulinum

První reprezentativní výzkum působení mužských jazykových tvarů na smýšlení o skutečnosti byl u nás realizován lingvistkou Janou Valdovou v roce 2006.

Zadání pro žačky a žáky znělo: Dejte vtipná příjmení postavám jako jsou vědec, učitel, prodavač, lékař, kuchař, pracovník ZOO atd. (Povšimněte si tvaru podstatných jmen, jde o generická maskulina.)

Výsledkem bylo, že si žačky a žáci, tj. testované osoby vybavily ve všech případech častěji obraz muže. Asociační testy tedy dokazují, že jsou ženy zneviditelnovány a znevýhodňovány, jsou-li „zahrnovány“ pod generické maskulinum.

CO SI ŽÁCI A ŽAČKY PŘEDSTAVILI?

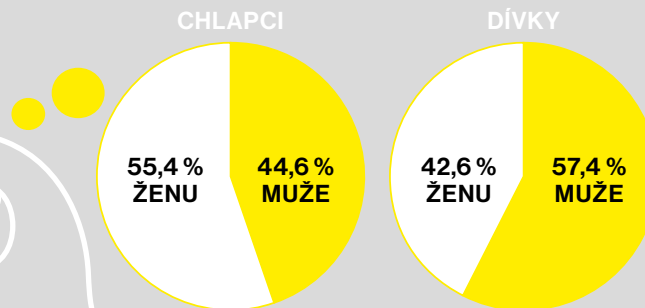
Výzkum a genderově vyvážené formulace

V rámci totožného výzkumu z roku 2006, kdy měli žáci a žačky vymýšlet vtipná příjmení, byl testován i vliv používání současně ženských i mužských názvů osob čili vyvážených formulací.

Výsledky ukazují, že teprve vyvážené formulace umožňují snadnější vybavení obrazu ženy i muže.

Uživatelsky přívětivý návod pro genderově vyvážené vyjadřování (i v anglickém jazyce) lze nalézt v příručce Kultura genderově vyváženého vyjadřování, kterou vydalo MŠMT.

CO SI ŽÁCI A ŽAČKY PŘEDSTAVILI?

² S ohledem na nebinární osoby je preferováno používání hvězdičky, která na rozdíl od lomítka neodkazuje pouze na ženy a muže.

Má genderově citlivý jazyk institucionální oporu?

Ano, v doporučení Rady Evropy Nr. R.(90)4 o odstranění sexismu z jazyka. Doporučuje, aby vlády členských států podporovaly používání jazyka odrážejícího zásady rovnosti žen a mužů a přijaly veškerá opatření, která považují za vhodná, s cíli:

- 1.** V maximální možné míře podporovat používání nesexistického jazyka, aby byla zohledněna přítomnost, postavení a role žen ve společnosti, jak to činí současná jazyková praxe u mužů.
- 2.** Uvedení terminologie používané při přípravě právních předpisů, ve veřejné správě a vzdělávání do souladu se zásadami genderové rovnosti.
- 3.** Podporovat používání nesexistického jazyka v médiích.

KDO VÁM MŮŽE NABÍDNOUT ŠKOLENÍ V GENDEROVĚ CITLIVÉM JAZYCE?

Genderové informační centrum NORA, o.p.s. – BRNO
www.gendernora.cz

Gender Studies, o.p.s. – PRAHA
www.genderstudies.cz

³ Nebinární osoba je zastřešující termín pro genderové identity, které nejsou výlučně mužské ani ženské.